

आत्मनिर्भर कृषी आत्मनिर्भर भारत

एखंडे योगेश सुदाम रायकर शशांक सुरेश होळकर स्वप्निल चंद्रकांत
आचार्य पदवी विद्यार्थी, विस्तार शिक्षण विभाग,
डॉ. बाळासाहेब सावंत कोंकण कृषी विद्यापीठ, दापोली

माननीय पंतप्रधान श्री नरेंद्र मोदी यांनी मिशन साध्य करण्याच्या उद्देशाने २० लाख कोटी रुपयांच्या विशेष आर्थिक आणि सर्वसमावेशक पॅकेजसह १२ मे २०२० रोजी 'आत्मनिर्भर भारत अभियान' (स्वावलंबी भारत आंदोलन) जाहीर केले. हे मिशन स्थानिक उत्पादनांना प्रोत्साहन देण्याच्या महत्त्वावर लक्ष केंद्रित करते. या अभियानाने "मेक इन इंडिया" उपक्रमाची पूर्तता करणे देखील अपेक्षित आहे ज्यायोगे कृषी क्षेत्रासह भारतातील उत्पादन वाढीस प्रोत्साहित करण्याचा विचार आहे. आत्मनिर्भर भारत मध्ये शेती ही खूप महत्त्वाची भूमिका निभावते. बहुसंख्य लोकांचे जीवनमान उगवण्यासाठी शेती ही कायम आहे. थोडक्यात, कृषीचा प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्षपणे देशातील प्रत्येक नागरिकावर मोठा प्रभाव पडतो.

भारत सरकारच्या शेतीला टिकाव उद्यम, रूपांतर करण्याच्या हेतूने, कृषी व शेतकरी कल्याण मंत्रालयाने अलीकडेच ५ जून २०२० तारखेच्या सुधारणांची अंमलबजावणी करून आत्मनिर्भर कृषीच्या विकासाच्या दिशेने ऐतिहासिक कृषी समर्थ महत्त्वाच्या पुढाकार घेतल्या आहेत. जून २०२० मध्ये, शेती समुदायाच्या हितासाठी, ज्याचा तपशील खाली दिला आहे:

अ) शेतकऱ्यांचे उत्पादन व्यापार व वाणिज्य (पदोन्नती आणि सुविधा) अध्यादेश, २०२० - उदार व्यापार, खरेदीदारांमध्ये वाढलेली स्पर्धा वाढविणे, आंतरराज्यीय व्यापारामधील अडथळे दूर करणे आणि विक्री व खरेदीसाठी अधिक पर्याय ऑफर करणे. या सर्व उपक्रमांमुळे शेतकऱ्यांच्या उत्पन्नामध्ये वाढ होईल.

ब) शेतकऱ्यांचे (सबलीकरण आणि संरक्षण) किंमत आश्वासन आणि शेत सेवा अध्यादेश, २०२० - पेरणीच्या वेळी शेतकऱ्यांना दृश्यमानता आणि किंमतीचे आश्वासन देणे, अग्रेषित करारावर आधारित पीक निर्णय घेणे, बाजारपेठेतील जोखीम कमी करणे आणि अनियमित अन्न दराचे प्रश्न सोडवणे आणि कंत्राटी शेतीस प्रोत्साहित करणे.

क) अत्यावश्यक वस्तू (दुरुस्ती) अध्यादेश २०२० - अॅग्री सप्लाय चेन, फूड प्रोसेसिंग इंडस्ट्रीज, एक्सपोर्ट इन्फ्रास्ट्रक्चरमध्ये खासगी गुंतवणूकीला चालना.

शेती बाजाराच्या सुधारणांच्या अनुषंगाने हे महत्त्वाचे अध्यादेश, शेतकऱ्यांना अधिकाधिक स्वातंत्र्य प्रदान करतात आणि उदारीकरण आणि मुक्त बाजार राजवटीच्या दिशेने आणखी एक विशाल झेप म्हणून

ओळखले जातात. या सुधारणांमध्ये राज्य व इतर भागधारकांकडून या सुधारणांचे उद्दीष्ट शेतीच्या नेट स्तरापर्यंत पोचविण्याच्या दृष्टीने तयार होण्याचे आव्हान आहे. हा अध्यादेश एपीएमसीला अधिक प्रभावी व कार्यक्षम होण्यासाठी उत्पादकांना उत्पादनाच्या कुशल मार्केटिंगसाठी उत्पन्न वाढीसाठी अधिक प्रभावी व कार्यक्षम करण्यास प्रवृत्त करेल.

भारत सरकारची राष्ट्रीय कृषी बाजार अर्थात ई-एनएएम या प्रमुख योजनेत आत्मनिष्ठाकडे जाणे ही कृषी विपणनातील एक नाविन्यपूर्ण उपक्रम आहे ज्यायोगे अनेक बाजारपेठे व खरेदीदारांना डिजिटल प्रवेश मिळू शकेल आणि किंमत शोध यंत्रणेत पारदर्शकता येईल. आणि उत्पादनांच्या गुणवत्तेवर आधारित किंमत प्राप्ती.

शेतकऱ्यांच्या मैलापर्यंत पोहोचणाऱ्या शेतकऱ्यांच्या शेतीची विक्री करण्याच्या उद्देशाने. ई-एनएएमचा विस्तार १८ राज्ये आणि ०३ केंद्रशासित प्रदेशांच्या १००० मंड्यांपर्यंत झाला आहे. नवीन एफपीओ ट्रेड मॉड्यूलअंतर्गत एफपीओ आपल्या संग्रह केंद्रातून ई-एनएएम प्लॅटफॉर्मद्वारे व्यापार करीत आहेत. या ऑनलाइन बाजाराचे उद्दीष्ट आहे की व्यवहाराची किंमत कमी करणे, ब्रिज माहिती विषमता कमी करणे आणि शेतकऱ्यांना बाजारपेठेतील प्रवेश वाढविण्यात मदत करणे.

भारतातील कृषी वस्तूसाठी "वन नेशन वन मार्केट" या उद्देशाने ई-एनएएमने देशातील पारंपारिक शेती-व्यवसायात क्रांतिकारक बदल घडवून आणला आहे. शेतकरी आणि इतर भागधारक त्यांचा व्यवसाय करण्यासाठी तयार तोडगा म्हणून समोर आले आहेत. त्याच्या मूल्यवर्धित सेवांसह, ई-एनएएम अधिक प्रगत आणि मजबूत व्यासपीठ म्हणून उदयास आला आहे.

सरकारने १०,००० एफपीओची स्थापना व पदोन्नतीसाठी नवीन योजना जाहीर केली. लघुउत्पादक शेतकरी संघटना म्हणून त्यांची संस्था तयार करण्यासाठी कृषी आत्मनिर्भर तयार करण्यासाठी कृषी व शेतकरी कल्याण मंत्रालयाने आणखी एक मोठा उपक्रम केला आहे. उत्पादनाची किंमत कमी करणे, उत्पादकता वाढविणे आणि त्यांचे निव्वळ उत्पन्न वाढविण्यासाठी मार्केटिंगचे चांगले संबंध जोडण्यासाठी ही सर्वात प्रभावी आणि योग्य संस्था यंत्रणा असल्याचे सिद्ध होईल. हे केवळ शेतकऱ्यांचे उत्पन्न वाढविण्यासच मदत करणार नाही तर तळमजला पातळीवर आत्मनिर्भर भारतकडे एक नमुना शिफ्ट करेल.

नुकतीच या योजनेची कार्यान्वयन मार्गदर्शक सुचना सुरु करण्यात आली आहे. योजनेचे ठळक वैशिष्ट्य खालीलप्रमाणे आहे:

- साध्या क्षेत्रात किमान सदस्यांची संख्या ३०० असेल तर उत्तर-पूर्व आणि डोंगराळ भागात १००.
- एफपीओच्या सदस्यांनी ठरविल्यानुसार एफपीओ कंपनी अधिनियम किंवा कोणत्याही राज्य सहकारी संस्था अधिनियमांतर्गत नोंदवले जातील.
- लक्षित एफपीओपैकी १५ टक्के आकांक्षा असणाऱ्या जिल्ह्यांमध्ये आणि एफपीओच्या स्थापनेस अधिसूचित आदिवासी भागात प्राधान्य दिले जावे.
- व्हॅल्यू चेन, प्रक्रिया आणि निर्यातीची निर्मिती करण्यासाठी “एक जिल्हा एक उत्पादन” या संकल्पनेवर लक्ष केंद्रित केले जाईल.

- एसएफएसी, एनसीडीसी आणि नाबार्ड यांची अंमलबजावणी करणारी संस्था म्हणून निवड केली गेली आहे.
- कृषी मूल्य साखळी संघटना एफपीओ बनवते आणि सदस्यांच्या उत्पादनासाठी बाजारात ६० % जोडणी देते, तर एफपीओ व्यवस्थापन स्वर्चाची भरपाई केली जाऊ शकते.
- अंमलबजावणी करणारी संस्था (आयए) एफपीओ तयार करण्यासाठी, नोंदणी करण्यासाठी आणि प्रोत्साहन देण्यासाठी व्यावसायिकपणे व्यवस्थापित क्लस्टर बेस्ड बिझनेस ऑर्गनायझेशन (सीबीबीओ) गुंतवेल.

(संपर्क: +९१ ९३७०९३८७९५)

पेरूवरील कीड, रोग नियंत्रण

- शेंडे अळीच्या नियंत्रणासाठी दोन मिलि क्लोरपारिफॉस प्रति लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी.

• देवी रोग:

ढगाळ वातावरणात देवी रोगाचा प्रादुर्भाव दिसतो. नियंत्रणासाठी बोर्डोमिश्रण (०.६ टक्के) फवारणी करावी. यासाठी १०० लिटर पाण्यात ६०० ग्रॅम मोरचूद मिसळावे. त्याचा सामू सात पर्यंत करण्यासाठी ३५० ग्रॅम कळीचा चुना मिसळावा. त्यानंतर आठ दिवसांनी स्ट्रेप्टोसायक्लीन २५ ग्रॅम आणि कॅपटाफ २५० ग्रॅम प्रति १०० लिटर पाण्यात मिसळून फवारावे.

• मर रोग:

दर चार ते सहा महिन्यांनी २५ किलो शेणखतामध्ये ट्रायकोडर्मा २० ग्रॅम आणि पॅसिलोमायसीस २० ग्रॅम मिसळून प्रत्येक झाडास मुळाच्या परिसरात द्यावे. प्रादुर्भाव जास्त असल्यास एलिएट ५ ग्रॅम आणि क्लोरपारिफॉस ४ मिलि प्रति लिटर पाण्यात मिसळून आळवणी करावी.

• मुळावर सूत्रकृमीच्या गाठी:

सूत्रकृमीमुळे पाने बारीक होतात, तसेच पाने पिवळी पडतात. पेरू बागेतील झाडांच्या मुळांवर गाठी दिसतात. सूत्रकृमीचा प्रादुर्भाव असलेल्या बागेमध्ये वर्षातून दोन वेळेस प्रति झाड २५ किलो शेणखतामध्ये ट्रायकोडर्मा ३० ग्रॅम व पॅसिलोमायसीस ३० ग्रॅम मिसळून द्यावे किंवा एक लिटर स्लरीमधून आळ्यात मिसळावे.

- फळधारणा कमी होत असल्यास, प्रत्येक झाडास ४० ग्रॅम फॉरेट (१० टक्के दाणेदार) किटकनाशक झाडाखाली जमिनीत आळ्यामध्ये एकसारखे मिसळावे. अशा बागेत चांगल्या निंबोळी पेंडीचा वापर दोन किलोग्रॅम प्रतिझाड याप्रमाणात करावा.

• मिलीबगचा प्रादुर्भाव:

पावसाचे प्रमाण कमी झाल्यानंतर, तापमानात वाढ होतेवेळी मिलीबगचा प्रादुर्भाव फांटा, फुले व फळांचे देठ यावर होण्यास सुरुवात होते. नियंत्रणासाठी प्रत्येक झाडाच्या आळ्यामध्ये २० ग्रॅम व्हर्टीसिलियम लेकॅनी हे बुरशीनाशक २५ किलो शेणखताबरोबर मिसळून जमिनीत मिसळावे. फांटा व फळांवर मिलीबग दिसताच ५ ग्रॅम व्हर्टीसिलियम लेकॅनी व दूध १० मि.लि. प्रति लिटर पाण्यातून झाडावर फवारावे. प्रादुर्भाव जास्त असल्यास अबामेवटीन (१.९ इ.सी.) ०.५ मि.लि. प्रति लिटर किंवा ब्यूप्रोफेझीन १.२५ मि.लि. प्रति लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी.

• पेरूवरील फळमाशी:

साधारण फळे मोठी होत असताना फळमाशीचा प्रादुर्भाव वाढतो. नियंत्रणासाठी एकरी पाच फळमाशीचे रक्षक कामगंध सापळे लावावेत. चांगल्या नियंत्रणासाठी सामूहिक पद्धतीने उपाययोजना करणे फायदेशीर ठरते. प्रादुर्भाव जास्त असल्यास डायक्लोरोबॅन्स २ मि.लि. प्रति लिटर किंवा क्लोरपारिफॉस २ मि.लि. प्रति लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी.